

کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری

دکتر علی افزلی *

دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه تهران

اکرم مدنی **

چکیده

در این جستار بخشهایی از ترجمه اشعار فریدون مشیری در کتاب *مختارات من الشعر الفارسی* الحدیث از محمد نورالدین عبدالمنعم، که برگردان گزیده‌ای از اشعار معاصر فارسی به عربی است از دید مطالعات توصیفی فرایند-مدار ترجمه و با تکیه بر نظریه هنجارهای گیدئون توری بررسی می‌شود. این شیوه به فرایند ترجمه یا خود عمل ترجمه می‌پردازد. نظریه وی به قالبهای ادبی اشاره می‌کند که در هر فرهنگ خاصی وجود دارد و یکی از دستاوردهای اصلی آن این بود که توجه همگان را از رابطه تک متون مبدأ و مقصد به روابط معطوف ساخت که میان خود متون مقصد وجود دارد. نتیجه اصلی ارزیابی کیفی تعریب عبدالمنعم حاکی است که اثر وی از پذیرش در فرهنگ مقصد برخوردار است؛ اما از بسندگی و کفایت در مبدأ به دور است. دو دیگر مسئله فهم نادرست معانی کلمات، اصطلاحات، عبارات یا جملات است که به تحریف دلالتی، سبکی یا معنایی منجر می‌شود.

کلیدواژه‌ها: شعر معاصر فارسی، محمد نورالدین عبدالمنعم، گیدئون توری، فریدون مشیری، ارزیابی ترجمه عربی.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۲/۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۱۰

* نویسنده مسئول: ali.afzali@ut.ac.ir

** کارشناسی ارشد مطالعات ترجمه، دانشگاه تهران

۱-۱ بیان مسئله

یکی از مهمترین مسائل مرتبط با نظریه و عمل ترجمه، تعریف نظریه ترجمه و تبیین نسبت آن با عمل ترجمه است. برخی از نظریات ترجمه، متن مبدأ را در اولویت قرار می‌دهد و به اصطلاح نویسنده محور است و برخی دیگر به متن مقصد توجه می‌کند و مخاطب محور به‌شمار می‌رود؛ اما در هر صورت می‌توان آنها را معیار نقد و ارزیابی ترجمه‌ها در نظر گرفت.

از جمله نظریه‌هایی که برای نقد و ارزیابی ترجمه ادبی ارائه شده، نظریه هنجارهای توری از مطرحترین آنهاست. نظریه گیدئون توری (۱) از رویکرد نظام‌های چندگانه ایتامار اون زوهر و دیدگاه توصیفی جیمز هولمز نشأت می‌گیرد. نظام چندگانه از تلاش صورت‌گرایان/ فرمالیست‌های متأخر روسی به وجود آمد. توری نخستین بار نظریه هنجارهای ترجمه را در سال ۱۹۸۰ میلادی در کتاب *در جستجوی نظریه ترجمه* مطرح، و سپس در سال ۱۹۹۵ در کتاب *مطالعات توصیفی ترجمه و فراتر از آن* کامل ساخت. توری این نظریه را به مثابه اصلی برای ترجمه و فرایند تحلیل در نظر گرفته است که در آن ترجمه به محصول انتقال فرهنگ قلمداد می‌شود.

نظریه توری مخالف نظریه‌هایی است که براساس همانی انتزاعی یکپارچه و واحد یا تفسیر کامل کنش برابر بنا شده است. الگوی وی بر تفاوت مبتنی است و تفاوت ساختاری زبانها با یکدیگر را مفروض، و بیان می‌کند که هر نظام زبانی و یا سنت متنی از نظر ساختار، گنجینه، هنجارهای کاربرد و غیره با بقیه متفاوت است (گنتزلر، ۱۳۹۳: ۱۶۳).

روش کلی تحقیق این پژوهش به صورت تحلیلی و با توجه به نظریه توری است و برآنیم تا ترجمه عربی شعر فریدون مشیری را در زبان مقصد واکاوی نماییم؛ زیرا توری با نگاه کردن به ترجمه از دریچه فرهنگ مقصد، نشان می‌دهد که تعادل ترجمه‌ای نمی‌تواند آرمانی فرضی باشد، بلکه تجربی است. رابطه انتزاعی فرضی ممکن است در عمل بین متن مبدأ و مقصد وجود داشته، و یا نداشته باشد؛ در هر حال، متن ترجمه شده مصنوع فرهنگی‌ای است که از طریق نسخه‌ای پذیرفتنی در فرهنگ مقصد جانشین متن مبدأ می‌شود. فرایند ترجمه را تنها از طریق تحلیل متن ترجمه شده در درون بافت فرهنگی - زبانی می‌توان فهمید. توری نیز استدلال می‌کند که ترجمه‌ها خود هویت

_____ کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری ثابتی ندارد و همواره در معرض تأثیر عوامل بافتی اجتماعی- ادبی گوناگون قرار دارد، بنابراین باید طوری به آنها نگریست که گویی هویت‌های چندگانه ای دارد که هر یک به نیروهای دخیل در فرایند تصمیم‌گیری در زمانی خاص وابسته است.

دکتر محمد نورالدین عبدالمنعم (۲) در کتاب *مختارات من الشعر الفارسی الحدیث (گزیده‌هایی از شعر معاصر فارسی)* که چاپ اول آن سال ۲۰۰۳م. و چاپ دوم آن سال ۲۰۰۹م. در قاهره انجام شده، ابتدا درباره شعر معاصر فارسی، ویژگیها و شاعران برتر این دوره سخن گفته و بعد از معرفی کوتاه هر یک از آنها، نمونه‌ای از اشعار این شاعران را به عربی ترجمه کرده است. وی سی و یک شاعر معاصر ایرانی از جمله فریدون مشیری، نادر نادریپور، سیمین بهبهانی، فروغ فرخزاد، سهراب سپهری، محمدرضا شفیعی کدکنی را انتخاب کرده و توانسته است آنان را با ترجمه نمونه‌هایی از آثارشان به جهان عرب معرفی کند؛ ولی اصل فارسی ابیات ترجمه شده را در کتاب ذکر نکرده که این امر خواننده عرب‌زبان را از آشنایی با این اشعار محروم ساخته است.

۴۱

دو فصلنامه مطالعات تطبیقی فارسی - عربی سال ۵، شماره ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۹

۲-۱ روش و سؤالات پژوهش

در این پژوهش با روش توصیفی- تحلیلی- تطبیقی با تکیه بر نظریه هنجارهای ترجمه گیدئون توری، برگردان گزیده‌ای از اشعار فریدون مشیری به عربی در کتاب *مختارات من الشعر الفارسی الحدیث* واکاوی می‌شود و ضمن بررسی اشتباهات مترجم و اصلاح آنها به سؤالات زیر پاسخ داده خواهد شد:

- طبق الگوی هنجارهای ترجمه توری آیا ترجمه عبدالمنعم مبدأ محور است یا مخاطب محور؟
- با توجه به عوامل نظریه توری، عبدالمنعم در ترجمه شعر معاصر فارسی به عربی تا چه اندازه موفق بوده است؟

۳-۱ پیشینه پژوهش

- مقاله «کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فروغ فرخزاد»؛ افضل‌ی و مدنی (۱۳۹۹). در این پژوهش با بکارگیری نظریه هنجارهای توری، ترجمه عربی شعر "مرگ من روزی فرا خواهد رسید"، مورد بررسی قرار گرفته است.

- مقاله «تلاشهای محمد نورالدین عبدالمنعم در ترویج و گسترش زبان و ادب فارسی در مصر»؛ بهروز قربان زاده (۱۳۹۵). این مقاله با اینکه به طور مستقل به آثار عبدالمنعم پرداخته، مطلبی در مورد کیفیت ترجمه‌های وی ارائه نکرده و فقط خدمات وی را در ترویج زبان فارسی در جهان عرب بویژه مصر ستوده است.

- مقاله «ناهنجاریهای واژگانی و مفهومی در ترجمه متون داستانی و نمایشی از عربی به فارسی»؛ شمس آبادی و افضل‌ی (۱۳۹۴) ضمن اشاره‌ای بسیار گذرا به نظریه گی موضوع ترجمه هنجارهای واژگانی و مفهومی را در نمایشنامه‌های عربی بررسی کرده‌اند.

- مقاله «تأثیر هنجارها بر روند ترجمه، موردپژوهی: ترجمه‌های معاصر قرآن مجید»؛ خزاعی فرید و قاضی‌زاده (۱۳۹۴)، ضمن اشاره به نظریه توری، هنجارهای متنی و زبانی را در چند ترجمه قرآن بررسی کرده‌اند.

- کتاب *نردبام صبح را پایین می‌آورد؛ موسی بیدج* (۱۳۹۸). این اثر گزیده شعر ایران از نیما تا امروز را دربر می‌گیرد. معرفی کوتاهی از ۷۰ شاعر و عنوان کتابهای آنها ارائه شده و در ادامه یک نمونه شعر نشر یافته است. نیما یوشیج، احمد شاملو، مهدی اخوان‌ثالث، سهراب سپهری، فروغ فرخزاد، منوچهر آتشی، احمد رضا احمدی، شمس لنگرودی، طاهره صفارزاده، قیصر امین‌پور و سیدحسین حسینی از جمله این شاعران هستند.

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱ الگوی ارزیابی گیدئون توری

روش توری در توصیف ترجمه در توصیفی بودن مطالعات ترجمه (۳) و ناظر بودن این توصیف بر متن مقصد خلاصه می‌شود. وی به مکتب دستکاری (۴) تعلق دارد که براساس آن مترجم، متن مبدأ را در جهتی خاص تغییر می‌دهد. مکتب دستکاری شاخه‌ای از ادبیات تطبیقی است که از دهه ۷۰ میلادی به بعد تکوین یافت. مفهوم بنیادی مکتب دستکاری این بود که ترجمه در واقع دستکاری متن مبدأ است. «در این مکتب، ادبیات به تنهایی بررسی نمی‌شود بلکه در بافت اجتماعی، تاریخی و فرهنگی به آن می‌پردازند. ترجمه نوعی از متن است که استقلال دارد و ترجمه‌ها را در بافت فرهنگی بررسی می‌کنند و به مقایسه ترجمه با متن اصلی و بررسی فرایندهایی

_____ کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری نمی‌پردازند که در عمل ترجمه کردن پیش می‌آید». (هاشمی‌میناباد، ۱۳۹۶: ۲۲). «همین دستکاریهای آگاهانه یا ناآگاهانه است که سبب می‌شود هیچ دو ترجمه‌ای هرگز یکسان نباشد. برآیند کلی و نهایی این دستکاریها همان چیزی است که زبان زنده روز را می‌سازد» (صلح‌جو، ۱۳۹۴: ۲۴).

مفهوم هنجار برای متن مقصد، تقدم قائل است و جای تعادل را در مطالعات ترجمه می‌گیرد که هنجاری کنشی است. هنجارها را ارزشهای عمومی یا عقاید مشترک اجتماع تعریف کرده‌اند. «هنجارها مفهوم کلیدی همه تلاشهایی است که ارتباط فعالیتها را از دید اجتماعی به کاوش می‌نهد. گستردگی موقعیت‌هایی که هنجارها در آنها به کار می‌آید، موجب شده است مفهوم هنجار به عامل عمده تثبیت و نگهداشت نظم اجتماعی بدل شود. همین امر درباره فرهنگها و نظامهایی هم صدق می‌کند که بنیان آنها را تشکیل می‌دهد» (توری، ۱۳۹۰: ۱).

«تصور توری از هنجارها، مقوله‌ای توصیفی در اختیارش قرار می‌دهد تا در مورد رفتار ترجمه، اظهاراتی دقیقاً سنجیده و اثبات‌شده‌ی بیان کند. در اینجا به جای اینکه ترجمه‌ها ارزیابی شود، بررسی ملاک ارزش‌مدارانه (۵)، کانون توجه است و از این ملاک در اظهارنظر درباره ترجمه در بافت خاص اجتماعی - فرهنگی استفاده می‌شود» (بیکر و گابریلا، ۱۳۹۶: ۷۷۱).

هنجارها در رویکرد توری به سه دسته آغازین (۶) و مقدماتی (۷) و عملیاتی (۸) تقسیم می‌شود. از دیدگاه توری جایگاه هنجارها بنابر توانمندی آنها در طیفی بین ویژگیهای فردی و قوانین قرار دارد. «به اعتقاد گیدنون توری، ترجمه رفتاری مبتنی بر هنجار است. مترجم در جریان آموزشهای مستقیم و غیرمستقیم خود، هنجارهای زبانی، فرهنگی و اجتماعی رایج میان مترجمان عصر خود را می‌آموزد و آنها را آگاهانه یا ناآگاهانه در شیوه ترجمه خود به کار می‌برد» (خزاعی فرید و قاضی زاده، ۱۳۹۴: ۸۳).

۲-۱-۲ هنجارهای آغازین

توری این هنجار پایه را به انتخاب کلی مترجم و اینکه تصمیم بگیرد از هنجار فرهنگ مبدأ پیروی کند یا مقصد، مرتبط می‌داند. تصمیم مترجم در نوع محصول ترجمه تأثیر بسزایی دارد.

توری معتقد است که مترجم می‌تواند علاوه بر هنجارهای فرهنگ متن مبدأ، هنجارهای فرهنگ مقصد را هم به‌کار ببند؛ به این معنا که مترجم پیوسته در حال جابه‌جایی بین این دو قطب است؛ حال اینکه «ترجمه شعر، ترجمه فرهنگ به فرهنگ است. ترجمه شعر سپید با ترجمه نثر ساده توصیفی یا روایی فرق ماهوی دارد» (خرمشاهی، ۱۳۹۰: ۲۸۴).

در این مرحله توری بسندگی (۹) یعنی ترجمه وفادار به هنجارهای متن مبدأ و مقبولیت (۱۰) یعنی ترجمه تابع هنجارهای مرسوم در زبان و فرهنگ متن مقصد را مطرح می‌سازد. توری ترجمه مقصدمدار را معرفی می‌کند. «به نظر او هر زبان یا متن از لحاظ ساختار، دایره واژگان و هنجارها و غیره با دیگر زبانها و متون متفاوت است؛ از این رو باید طیفی برای ترجمه در نظر گرفت که در یک سوی آن پذیرش کامل در فرهنگ مقصد و در سوی دیگرش کفایت کامل برای برابری با متن مبدأ قرار دارد. وی معتقد است ترجمه همواره بین این دو قطب قرار می‌گیرد؛ یعنی نه کاملاً از سوی فرهنگ مقصد پذیرفته، و نه در برابر متن اصلی از کفایت کامل برخوردار می‌شود» (راسخ مهند، ۱۳۸۱: ۱۱۸). هنجارها موقعیت تعادل ترجمه عینی را میان بسندگی و مقبولیت تعیین می‌کند. ترجمه بسنده، بازسازی بن‌متنهای متن مبدأ است و مقبولیت در واقع عدول از بسندگی ترجمه است.

۲-۱-۳ هنجارهای مقدماتی

هنجار مقدماتی قائل به سیاستهای ترجمه یعنی عوامل تعیین‌کننده انتخاب متن مبدأ، نویسندگان و زبان مشخص است و به سویگی / جهتداری ترجمه نیز می‌پردازد. سویگی یعنی میزان تحمل جامعه خاصی نسبت به ترجمه که به واسطه زبان میانجی انجام شده و اینکه این زبان میانجی در ترجمه پنهان مانده است یا خیر. در واقع هنجارهای مقدماتی، دو مجموعه عمده از ملاحظات را دربر می‌گیرد که اغلب رابطه متقابلی دارند: دسته اول با وجود و ماهیت واقعی سیاست‌گذارها در حوزه ترجمه سروکار دارد و دسته دوم با صراحت و بی‌واسطگی ترجمه. سیاستگذاری ترجمه با عواملی ارتباط می‌یابد که بر انتخاب انواع متون تأثیر می‌گذارد. دسته دوم از ملاحظات که درباره صراحت لهجه در ترجمه است، آستانه تحملی را شامل می‌شود که درباره برگرداندن هر متن به زبانی دیگر وجود دارد.

_____ کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری

۴-۱-۲ هنجارهای عملیاتی

هنجارهای عملیاتی شامل چگونگی ارائه و موضوع زبانی و موضوع بیان (۱۱) متن مقصد و دربرگیرنده هنجارهای قالبی (۱۲) مربوط به تمامیت متن است. هنجارهای عملیاتی به تصمیماتی سمت و سو می‌بخشد که طی خود عمل ترجمه انجام می‌شود و بر قالب و چهارچوب متن (یعنی شیوه‌های توزیع محتواهای زبان شناختی در آن) تأثیر می‌نهد. این هنجارها هم‌چنین در ساختاردهی به متون و صورتبندیهای زبانی نقش دارد؛ بنابراین، رابطه زبان مبدأ و مقصد، مستقیماً یا به شکلی غیرمستقیم تابع هنجارهای عملیاتی است؛ به دیگر سخن، تغییر و عدم تغییر، هر دو به این نوع هنجارها وابسته است؛ بدان معنی که آنچه باید از متن حذف یا بدان افزوده شود و تغییر محل مطالب و بخشهای هر متن هم تحت تأثیر این هنجارها به وقوع می‌پیوندد (توری، ۱۳۹۰: ۱).

در این بخش توری دو هنجار چارچوبی و هنجار متنی- زبانی را زیر مجموعه هنجار عملیاتی قرار می‌دهد. هنجارهای چارچوبی یا مادرمآبانه حذف، جابه‌جایی، افزایش، پانوشت، تقطیع متنی را شامل می‌شود که به کامل بودن متن مقصد برمی‌گردد. هنجارهای متنی- زبانشناختی هم مواد زبانی متن مقصد یعنی واحدهای واژگانی، عبارات و ویژگیهای سبکی را بیان می‌کند و بر چگونگی صورتبندی ترجمه یا نوع جایگزینیهای زبانشناختی و متنی اثر می‌نهد. «نظام دستوری هر زبانی، کاربرد شیوه‌های خاصی را نسبت به زبان دیگر ترجیح می‌دهد. هنجارهای متنی هر ژانری نیز بیشتر گزینه‌های خاصی را مطرح می‌سازد و بقیه را که به لحاظ دستوری قابل قبول، و ممکن است در ژانرهای دیگر نیز به لحاظ متنی قابل قبول باشد، نادیده می‌گیرد» (بهرامی، ۱۳۹۳: ۲۲۲).

توری بنابر این هنجارها دو قانون برای ترجمه در نظر می‌گیرد: قانون استانداردسازی/ معیارسازی (۱۳) و قانون تداخل (۱۴). قانون معیارسازی بیانگر این است که در ترجمه، روابط متنی رایج در متن اصلی، گاهی تا حد حذف کامل و اغلب برای انتخابهای معمولتر تعدیل می‌شود. این قانون به تجزیه واحدهای متن مبدأ در ترجمه و به انتخاب امکانات زبانی اشاره می‌کند که در زبان مقصد رایجتر است. بنابراین، گرایش به معیارسازی کلی و عدم تغییر سبک متن مقصد یا دست‌کم انطباق متن با الگوهای فرهنگ مقصد به چشم می‌خورد؛ این مطلب بویژه در صورتی صادق

است که ترجمه، جایگاهی ضعیف و کم اهمیت را در نظر مقصد به خود اختصاص دهد؛ اما در تبیین قانون تداخل باید گفت که «تداخل از متن مبدأ به متن مقصد را " نوعی قصور" می‌داند. تداخل به ویژگیهای زبانی متن مبدأ یعنی واژگانی و نحوی اشاره می‌کند که در متن یا "به‌طور منفی" (چون طرحهای غیرعادی متن مقصد را به‌وجود می‌آورد) یا "به‌طور مثبت" نسخه‌برداری می‌شود. وجود این ویژگیها، که در متن مبدأ هست و حضورشان در متن مقصد اصلاً غیرعادی نیست به احتمال زیاد باعث می‌شود مترجم از آنها استفاده کند. توری می‌پندارد که تسامح روا داشتن (۱۵) نسبت به تداخل در واقع به عوامل فرهنگی - اجتماعی و به اعتبار نظامهای ادبی بستگی دارد. هنگام ترجمه کردن متنی از فرهنگ یا زبانی معتبر و غالب، تسامح بیشتری وجود دارد بویژه اگر فرهنگ یا زبان مقصد، فرعی‌تر باشد» (ناسار به نقل از سایت ویراست اول).

۳- بررسی، تحلیل و ارزیابی ترجمه با توجه به نظریه هنجارهای سه‌گانه توری

در رویکرد توری، هنجارها همان رفتارهای مورد توافق هر جامعه‌است که از قوانین ضعیفتر است. مفهوم هنجارها فرض می‌کند که مترجم اساساً درگیر فرایند تصمیم‌گیری است. توری با الهام از نظریه زوهر بر آن است که در مورد اینکه رفتار ترجمه از چه چیزی تشکیل شده است و نه اینکه باید از چه چیزی تشکیل شود، اظهارنظر کند. هنجارها در دیدگاه وی گزینه‌هایی است که مترجمان در بافت اجتماعی - فرهنگی خاصی به‌طور منظم به انتخاب آنها دست می‌زنند؛ یعنی مترجم آن نقشی را ایفا می‌کند که جامعه تعیین کرده، و نیز مجبور است این نقش را به‌گونه‌ای اجرا کند که آن جامعه مناسب می‌داند. توری در مورد اهمیت هنجارها در ترجمه می‌گوید: «فعالتهای ترجمه‌ای را باید جزء اموری قلمداد کرد که اهمیت فرهنگی دارند. در نتیجه مترجم بودن بیش از هرچیز برابر است با توانایی ایفا کردن نقشی اجتماعی به‌گونه‌ای که مناسب با حیطه عمل آن تصور می‌شود» (شمس‌آبادی و افضل، ۱۳۹۴: ۱۴۸).

۳-۱ ارزیابی کیفیت ترجمه عربی شعر "آخرین جرعه این جام" از فریدون مشیری (۱۶)

عبدالحسین زرین‌کوب درباره شعر مشیری می‌نویسد: «در طی سالها شاعری، فریدون از میان هزاران فراز و نشیب روز از میان هزاران شور و هیجان و رنج و درد هر روزینه،

_____ کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری آنچه را به روز تعلق دارد به دست روزگاران می سپارد و به قلمرو افسانه‌های قرون روانه می‌کند. چهل سالی - بیش و کم - هست که او با همین زبان بی‌پیرایه خویش، واژه واژه با هم‌زبانان خویش همدلی دارد... زبانی خوش‌آهنگ، گرم و دلنواز. خالی از پیچ‌وخم‌های بیان ادیبانه شاعران دانشگاه پرورد و در همان حال خالی از تأثیر ترجمه‌های شتاب‌آمیز شعرهای آزمایشی نو راهان غرب» (دهباشی، ۱۳۹۴: ۱۱۱).

مشیری شاعری است صمیمی و صادق که شعرش آینه تمام‌نمای احوال و صفات اوست. ادیبی که در همه حال، حرمت زبان و اهل زبان را حفظ می‌کند. اندیشه‌هایش انسان‌دوستانه است و برای احساسات و عواطف عاشقانه از لطیف‌ترین و زیباترین واژه‌ها و تعبیرها سود می‌جوید.

در تحلیل مفهوم شعر "آخرین جرعه این جام" از دفتر "بهار را باور کن" باید گفت این شعر از بهترین اشعار اوست که مانند دیگر شعرهایش با زبانی ساده و صمیمی روایت می‌شود.

بند های شعر با چند پرسش پی‌درپی آغاز شده است و گویی تمام جهان از شاعر می‌پرسند رمز شاعری یا به عبارت دیگر نگاه متفاوت تو به جهان چیست و چه چیز در طبیعت باعث برانگیخته شدن خیال در تو می‌شود. شاعر در جواب می‌گوید من به هیچ یک از اینها که می‌گویند نمی‌اندیشم (من به این جمله نمی‌اندیشم). او در ترکیبات زمزمه مبهم آب، همهمه برگ و بازی ابر سپید به طرز زیبایی از جان بخشیدن به جمادات برای تصویرسازی در شعر استفاده کرده است.

ردیف	شعر فارسی	ترجمه عربی
۱	آخرین جرعه این جام	آخر جرعة فی هذا الكأس
۲	همه می‌پرسند:	یسأل الناس علی الدوام
۳	چیست در زمزمه مبهم آب؟	ماذا یکمن فی خریر الماء المبهم الغامض؟
۴	چیست در همهمه دلکش برگ؟	ماذا یکمن فی خشخشه أوراق الأشجار الجذابة؟
۵	چیست در بازی آن ابر سپید، روی این آبی بلند،	ماذا یکمن فی حركة هذه السحب البیضاء؟ فوق هذه السماء الزرقاء الهادئة والعالیة؛

۶	که تو را می برد این گونه به ژرفای خیال؟ التي تأخذك إلى هذا النوع من أعماق الخيال؟
۷	چیست در خلوت خاموش کیوترها؟ ماذا في خلوة الحمام الصامتة
۸	چیست در کوشش بی حاصل موج؟ ماذا وراء سعي الموج الهادر بلا نتيجة؟
۹	چیست در خنده جام؟ ماذا وراء قهقهات الكأس و ضحكاته،
۱۰	که تو چندین ساعت، لعدة ساعات؟
۱۱	مات و مبهوت به آن می نگری!؟ التي تجعلك تنظر إليه مشدوهاً متعجباً؛
۱۲	نه به ابر، -
۱۳	نه به آب، ولا في الماء،
۱۴	نه به برگ، ولا في أوراق الأشجار،
۱۵	نه به این آبی آرام بلند، ولا في هذه السماء الزرقاء الهادئة و العالية،
۱۶	نه به این خلوت خاموش کیوترها، ولا في تلك الخلوة الصامتة للحمام.
۱۷	نه به این آتش سوزنده که لغزیده به جام، ولا في تلك النار الحارقة التي تتلوى داخل الكأس
۱۸	من به این جمله نمی اندیشم. أما أنا فلا أفكر في كل هذا

- در ردیف ۲، واژه "الناس" به جای همه انتخاب شده که به معنای مردم است در صورتی که کلمه "کل" در عربی معادل "همه" در فارسی است. در شعر فارسی به قید زمان اشاره ای نشده ولی مترجم از "علی الدوام" استفاده کرده است که همیشگی را می رساند. بنابر هنجارهای آغازین توری، مترجم با گرایش به متن مقصد، ترجمه را پذیرفته کرده و طبق هنجارهای عملیاتی مشخصاً هنجار چارچوبی، مترجم تصمیم به افزایش واژگان نسبت به متن مقصد گرفته است.

- در ردیف ۳، واژه "ماذا" خود به تنهایی چیستی را می رساند و به واژه یکمن (پنهان می شود) نیازی نیست. برای صفت آب یعنی مبهم بودن از دو صفت مترادف استفاده کرده است تا به ابهام آن بیفزاید. طبق هنجار چارچوبی توری، مترجم با گسترش و افزایش واژگان در ترجمه به سود متن مقصد عمل کرده است.

- در ردیف ۴، واژه "هممه" به "خشخشه" ترجمه شده که بار معنایی هممه را ندارد. چون هممه در فارسی به معنای زیرلب سخن گفتن و پچ پچ کردن است و می توانست از خود واژه "هممه" استفاده کند. "خشخشه" در فارسی یعنی صدای

_____ کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری
خش خش کردن برگهای خشک و نیز تق تق کردن است و معنای همهمه را نمی‌رساند.
چون مراد شاعر اینجا سر و صدای به هم خوردن برگهای سبز درختان در اثر وزش باد
است نه برگهای خشک بر زمین افتاده. بنابر الگوی هنجارهای توری، مترجم در
معادلایی دقت نکرده است و درکل با گرایش به متن مقصد، ترجمه وی پذیرفته
به‌شمار می‌رود.

- مترجم در ردیف ۵، "بازی" را به "حرکه" ترجمه کرده است که بار معنایی
بازی را نمی‌رساند؛ چون شاعر از آوردن واژه بازی، قصد حس‌آمیزی داشته است.
پیشنهاد ما واژه "لعب/لهو" است. شاعر فارسی به عمد واژه آسمان را حذف، و به
جای آن از "این آبی بلند" استفاده کرده است تا با استعاره بر زیبایی شعر بیفزاید؛ اما در
عوض، مترجم با اشاره مستقیم به واژه آسمان (السماء) لایه پنهان شعر را آشکار ساخته
است. ملاحظه می‌شود که طبق الگوی هنجار چارچوبی توری، مترجم با افزایش
واژگان، ترجمه را برای مخاطب سلیس ساخته اما از بار زیباشناسی شعر کاسته است.

- در ردیف ۱۷، مترجم برای واژه "لغزیده" از معادل "تتلوی" استفاده کرده که
این فعل به معنای "پیچیده می‌شود" است. پیشنهاد ما واژه "تسقط/تعثر/تنزلق"
است. طبق هنجار متنی-زبانی توری، عملکرد مترجم در معادلایی واژگانی مناسب
نبوده است.

- در ردیف ۱۸، مترجم "نه به ابر" را اصلاً ترجمه نکرده و به جای "این
جمله" گفته: "لا أفکر فی کل هذا" و نیز طبق ساختار نحو عربی، اول فعل جمله را
ترجمه کرده است. طبق الگوی هنجارهای چارچوبی توری، مترجم با حذف واژگان و
نیز جابه‌جایی، ساختار متن مبدأ را تغییر داده است.

نمودار ارزیابی ترجمه از دید هنجار آغازین توری

طبق الگوی هنجار آغازین توری ترجمه‌ها باید از نظر دو معیار بسندگی و مقبولیت
ارزیابی شود. چون هنجارها موقعیت تعادل ترجمه عینی را میان بسندگی و مقبولیت
تعیین می‌کند.

ردیف	شعر فارسی	ترجمه عربی	پذیرفته	بسند
۱	همه می‌پرسند	یسأل الناس علی الدوام	+	

۲	چیست در زمزمه مبهم آب؟	ماذا يكمن في خريف الماء المبهم الغامض؟	+	+
۳	همه	خشخشه	+	
۴	چیست در بازی آن ابر سپید روی این آبی آرام بلند	ماذا يكمن في حركة هذه السحب البيضاء فوق هذه السماء الزرقاء الهادئة والعالية؟	+	
۵	نه به ابر، نه به آب، نه به برگ، ...من به این جمله نمی‌اندیشم.	فلا أفكر في كل هذا و لا في الماء و لا في أوراق الأشجار.	+	
۶	نه به این آتش سوزنده که لغزیده به جام	ولا في تلك النار الحارقة التي تتلوى داخل الكأس.	+	

در این مثالها گرایش عبدالمنعم در ترجمه بیشتر به هنجارهای متن مقصد یعنی زبان و ساختار عربی بوده و در نتیجه ترجمه پذیرفته‌ای ارائه کرده است؛ حال اینکه اگر تابع فرهنگ و زبان متن مبدأ بود، ترجمه وی بسنده نام می‌گرفت.

۲-۳ تحلیل شعر "اگر جام بشکست" از مشیری "ماذا لو انقطعت النغمات؟"

ردیف	شعر فارسی	ترجمه عربی
۱	زندگی در چشم من شبهای بی‌مهتاب را ماند	الحياة في نظري كالليالي غير المقمرة،
۲	شعر من نیلوفر پژمرده در مرداب را ماند	و شعري كزهرة نيلوفر ذابلة في غدیر عمیق.
۳	ابر بی‌باران اندوهم	و حزني سحاب بلا مطر،
۴	خار خشک سینه کوهم	و صدري أشواك يابسة.
۵	سالها رفته است کز هر آرزو خالیست آغوشم	لقد إنقضت سنوات طويلة و صدري خلو من كل الآمال،
۶	نغمه‌پرداز جمال و عشق بودم... آه...	و بعد أن كنت أصدح متغنياً بجمال العشق؛
۷	حالیا خاموش خاموشم	إلتزمت الصمت الآن،
۸	یاد از خاطر فراموشم	و نسيت كل ما في الذاكرة.

کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری

۹	روز چون گل می شکوفد بر فراز کوه	و یتفتح النهار كورده فی أعلى الجبل،
۱۰	عصر پرپر می شود این نو شکفته در سکوت دشت	و یمتلئ السهل بهذه البراعم فی صمت عصرأ.
۱۱	روزها این گونه پرپر گشت	هكذا تتوالی الأيام
۱۲	لحظه های بی شکیب عمر	و لحظات العمر المتعجله
۱۳	چون پرستوهای بی آرام در پرواز	تطیر فی قلق كالعصافیر،
۱۴	رهروان را چشم حسرت باز	و عیونها المهمومه مفتوحه.
۱۵	اینک اینجا شعر و ساز و باده آماده است	و ها هنا الشعر والنغم والخمر جاهزون،
۱۶	من که جام هستی ام از اشک لبریز است می پرسم:	وأنا من إمتلاً كأس وجوده بالدمع أتساءل:
۱۷	در پناه باده باید رنج دوران را ز خاطر برد؟	و هل ینبغی أن تحمی آلام الزمن وأحزانه فی ملاذ الخمر؟
۱۸	با فریب شعر باید زندگی را رنگ دیگر داد؟	و هل ینبغی أن تتلون الحیاة بلون آخر مع خداع الشعر؟
۱۹	در نوای ساز باید ناله های روح را گم کرد؟	و هل ینبغی أن تضع أنات الروح وأینها مع نغمات الموسیقی الشجیه؟
۲۰	ناله من می تراود از در و دیوار	إن أنینی یرشح من الباب و الجدار،
۲۱	آسمان اما سرا پا گوش و خاموش است	لكن السماء کلها أذان و صامته،
۲۲	همزبانی نیست تا گویم به زاری: ای دریغ	و لا تعرف لغتی حین أصرخ قائلاً: وا أسفاه
۲۳	دیگرم مستی نمی بخشد شراب	إن الخمر لم تعد تسکرنی،
۲۴	جام من خالی شدست از شعر ناب	وفرغ كأسی وانتشی من الشعر العذب،
۲۵	ساز من فریادهای بی جواب	و صارت نغماتی صرخات بلا جواب.
۲۶	روز چون گل می شکوفد بر فراز کوه	و یتفتح النهار رویداً رویداً من بعید، كورده فی أعلى الجبل.
۲۷	روشنایی می رود در آسمان بالا	و یتشر الضیاء فی السماء عالیاً،
۲۸	ساغر ذرات هستی از شراب نور سرشار است...	و یمتلئ قدح ذرات الوجود بشراب النور.
۲۹	اما من...هم چنان در ظلمت شبهای بی مهتاب	أما أنا؛

۳۰	هم چنان پژمرده در پهنای این مرداب	فمازالت ذابلاً فی عرض هذا الغدير العمیق
۳۱	هم چنان لبریز از اندوه می پرسم:	و أتساءل وأنا مازالت طافحاً بالغم:
۳۲	جام اگر بشکست؟	ماذا لو انكسر الكأس؟
۳۳	ساز اگر بشکست؟	ماذا لو انقطعت النغمات؟
۳۴	شعر اگر دیگر به دل ننشست؟	ماذا لو لم يقر قرار الشعر فی قلبی؟

- ردیف ۲، مترجم "مرداب" را "غدیر عمیق" ترجمه کرده که پیشنهاد ما واژه "مستنقع" است. طبق الگوی هنجار متنی - زبانی، مترجم در معادلایی دقت لازم را به کار نبرده است.

- در ردیف ۳، مترجم مفهوم فارسی شعر را در نیافته چون شاعر گفته خودش ابر بیباران اندوه است؛ اما مترجم گفته اندوه من، ابر بی باران است. طبق الگوی هنجار متنی - زبانی توری، مترجم در انتقال عبارات متن مبدأ، امانتدار نبوده و جمله را تغییر داده است.

- ردیف ۴، مترجم به مانند مثال پیشین مفهوم شعر فارسی را در نیافته است. در حالی که شاعر گفته من خودم خار خشک سینه کوه هستم، مترجم به "سینه ام خارهای خشک است" ترجمه کرده و نیز سینه کوه را ترجمه نکرده است. با توجه به الگوی هنجارهای چارچوبی توری، مترجم دچار حذف واژگان مبدأ در متن مقصد شده است. طبق هنجار متنی - زبانی توری نیز مترجم جمله مبدأ را تغییر داده است.

- ردیف ۶، شاعر گفته "نغمه پرداز جمال و عشق بودم"؛ اما مترجم جمال را به عشق اضافه کرده که طبق الگوی هنجار متنی - زبانی توری، عبدالمنعم ساختار جمله مبدأ را تغییر داده است.

- ردیف ۷، مترجم از فعل "التزمت" استفاده کرده است که با توجه به مفهوم شعر، پیشنهاد ما فعل "لاذت" به معنای اختیار کردم/ پناه بردم، است و یا اینکه جمله را به صورت اسمیه می آورد یعنی "أنا صامت حالياً". بنابر الگوی متنی - زبانی توری، مترجم سبک و ساختار جمله مبدأ را به جمله فعلیه تغییر داده است.

- ردیف ۱۰، مترجم مفهوم فارسی را متوجه نشده و پرپر شدن شکوفه را در سکوت دشت به پر شدن دشت از شکوفه ها در سکوت ترجمه کرده است. طبق الگوی متنی - زبانی توری، مترجم سبک و ساختار نحو متن مبدأ را تغییر داده است.

_____ کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری

- ردیف ۱۱، پرپر گشت " به " هکذا تتوالی"، ترجمه شده است. منظور شاعر بیهوده گذشتن و از بین رفتن روزهای عمر است؛ اما مترجم گذشتن پی در پی روزها را آورده است. پیشنهاد ما " تذبذب / تضییع / تزول" است.

- ردیف ۱۳، پرستوها به عصافیر (گنجشکان) ترجمه شده در صورتی که معادل عربی آن " الخطاف / السنونو" است. طبق الگوی متنی - زبانی توری، مترجم معادل مناسبی برای این واژه به دست نداده است.

- ردیف ۱۴، چشم حسرت به " المهمومۀ" ترجمه شده و رهروان نیز ترجمه نشده است. پیشنهاد ما " عیونها المتحسرة مفتوحة" و برای رهروان هم واژه " سالکو الطريق / سائر و الطريق" است.

- ردیف ۱۹، گم کرد به معنای فراموش کردن است نه گم کردن واقعی.

- ردیف ۲۲، مترجم مفهوم واژه "همزبانی" را در نیافته و آن را "لغتی" یعنی "زبانم" ترجمه کرده است.

۵۳

دو فصلنامه مطالعات تطبیقی فارسی - عربی سال ۵، شماره ۷، بهار و تابستان ۱۳۹۹

واژگان "متعاطف / شریک / صاحب / قرین" برای معادل آن مناسب است. در نتیجه طبق الگوی آغازین توری مترجم، تحت تأثیر فرهنگ مبدأ بوده و تحت اللفظی ترجمه کرده است. ترجمه وی در مقصد قابل پذیرش نیست.

- در ردیف ۲۹، " اما من هم چنان در ظلمت شبهای بی مهتاب" را ترجمه نکرده و بنابراین طبق الگوی هنجارهای چارچوبی توری، حذف صورت گرفته است. پیشنهاد ما "مازلت فی عتمة الیالی غیر المقمره / الیالی الظلماء" است.

- ردیف ۳۳، ساز "النغم" ترجمه شده که به صورت عام هر نوع آهنگ و موسیقی است. اینجا منظور شاعر خود آلت ساز است نغمه ساز. پیشنهاد ما " الساز / الآلة الموسیقیة" است. طبق الگوی هنجار متنی - زبانی توری، مترجم در معادلایی واژگان عملکرد مناسبی نداشته است.

- ردیف ۳۴، کلمه استفهام در شعر نیست؛ اما "ماذا" اضافه شده است. افزایش واژگانی در زیر گروه الگوی هنجار چارچوبی توری جای می گیرد.

- ردیف ۳۴، گسترش واژگانی دارد و بیش از متن مبدأ است. مترجم "قرار" را به شعرا افزوده است؛ پس طبق الگوی هنجار چارچوبی توری، متن مقصد افزایش داشته است.

۳-۳ تحلیل شعر "اشکی در گذرگاه تاریخ دموع فوق معبر التاريخ" از مشیری
 مشیری در این شعر، قصه فرزندان آدم را در قرآن پیش می‌کشد. قابیل مظهر شر است و هابیل مظهر خیر. در نظر مشیری تضاد میان دو فرزند حوا و آدم برابر با مرگ آدمیت است. او هم‌چنین قصه دیگری از قرآن یعنی قصه یوسف و برادرانش را برای نشان دادن قدمت تاریخی جنگ میان انسانها به خدمت می‌گیرد؛ اما این هنوز پایان استدلال شاعر نیست؛ چون بنای دیوار چین مبتنی بر زور، نیز به مثابه دلیلی بر استمرار جنگ میان انسانها تلقی می‌شود.
 در شعر مشیری همه چیز از راه کاهش می‌گذرد. شاعر به توصیف و توضیح چند و چون چیزها و پدیده‌ها نیازی نمی‌بیند. معلوم نیست که چرا تاریخ را نه از بهشت برین، بلکه از جهنم زمین آغاز می‌کند.

ردیف	شعر فارسی	ترجمه عربی
۱	از همان روزی که دست حضرت قابیل گشت آلوده به خون حضرت هابیل	منذ ذلك اليوم الذي تلوثت يد سيدنا قابيل بدم سيدنا هابيل
۲	از همان روزی که فرزندان آدم	منذ ذلك اليوم الذي أصبح فيه أبناء آدم
۳	صدر پیغام‌آوران حضرت باری تعالی	هدفاً لرسول المولى سبحانه وتعالى؛
۴	زهر تلخ دشمنی در خونشان جوشید	غلت في دمائهم سموم العداوة المريرة،
۵	آدمیت مرده بود	ولقيت الإنسانية حتفها،
۶	گرچه آدم زنده بود.	مع أن آدم كان حياً.
۷	از همان روزی که یوسف را برادرها به چاه انداختند	منذ ذلك اليوم الذي ألقى فيه إخوة يوسف أخاهم في غيابة الجب؛
۸	از همان روزی که با شلاق و خون دیوار چین را ساختند	منذ ذلك اليوم الذي بنوا فيه سور الصين بالسياط و الدماء؛
۹	آدمیت مرده بود.	لقيت الإنسانية حتفها.
۱۰	بعد دنیا هی پُر از آدم شد و این آسیاب گشت و گشت	ثم إمتلأت الدنيا بالآدميين؛ وأخذت هذه الطاحونة تدور و تدور،

کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری

۱۱	قرنها از مرگ آدم هم گذشت	و ها قد مضت قرون و قرون منذ موت آدم
۱۲	ای دریغ	ولکن وا أسفاه...
۱۳	آدمیت برنگشت.	لم تعد الإنسانية.

- در ردیف ۱، فعل "تلطخت بالدم" به جای "تلوثت" مناسبتر است. مترجم ضمیر متصل "نا" را دو بار بر "سید" افزوده است؛ ولی در شعر، ضمیر "ما" نیست. طبق الگوی هنجارآغازین توری، مترجم به ساختار متن مقصد گرایش داشته و ترجمه وی پذیرفته است.

- ردیف ۲، فعل جمله "جوشید" در ردیف ۴ است؛ اما مترجم فعل "أصبح" را افزوده است. افزایش در الگوی هنجار چارچوبی توری قرار دارد.
- ردیف ۳، "صدر" به "هدفاً" به معنای "مقصد" ترجمه شده است که معادل‌یابی دقیق نیست و می‌توانست از "صدر/ طلیعة/ مقدم" استفاده کند.

- در ردیف ۷، واژه "أخاهم" افزوده تفسیری است؛ زیرا در شعر نیست. مطابق الگوی هنجار چارچوبی توری، مترجم به افزایش واژگانی دست زده است.
- ردیف ۱۰، آدم به صورت مفرد آمده؛ اما مترجم به صورت جمع "آدمیین" ترجمه کرده است و نیز فعل ماضی گشت را به صورت مضارع "تدور" آورده است. مترجم طبق الگوی متنی- زبانی توری، در واژگان مبدأ تغییر ایجاد کرده است.
- ردیف ۱۱، شاعر یک بار "قرن" را به صورت مفرد در شعر آورده؛ اما مترجم دوبار "قرون" را به صورت جمع تکرار کرده است. توری افزایش واژگانی را در زیرگروه الگوی هنجار چارچوبی قرار می‌دهد.

۴- نتیجه‌گیری

مترجم در ترجمه متون ادبی، هر لحظه با چالشها و انتخابهای متفاوتی روبه‌رو است؛ از یک‌سو به دنبال انتقال مفهوم و حفظ امانت در آن است و از سوی دیگر به موسیقی کلام، آهنگ واژگان، صنایع ادبی، ابهامها و آشنایی‌زداییهای هنری نظر دارد. بنابراین در متون ادبی تنها با محتوا روبه‌رو نیستیم؛ بلکه زبان نیز ارزش ویژه و مستقل خود را دارد؛ به تعبیر دیگر در ترجمه آثار ادبی، منتقل کردن زبان ادبی نوشته را نیز می‌توان از

ضرورت‌های حفظ امانت شمرد بویژه هنگامی که شعر یا نثر ادبی از دید کاربریست صورخیال و آرایه‌های ادبی، غنی‌تر باشد.

با تحلیل ترجمه محمد نورالدین عبدالمنعم از اشعار فریدون مشیری طبق الگوی هنجارهای ترجمه‌ای توری، مشخص شد مترجم بیشتر به زبان مقصد گرایش داشته و مخاطب‌محور بوده است. بنابراین طبق الگوی هنجار آغازین، ترجمه وی پذیرفته به‌شمار می‌رود نه بسنده. مطابق با هنجار مقدماتی توری در زمینه سیاست‌های ترجمه، مترجم به‌دلیل نزدیکی فرهنگ ایرانی عربی و به منظور آشنایی عرب‌زبانان با شاعران ایرانی، تصمیم به ترجمه این اشعار گرفته است و فرهنگ مقصد متعلق به جامعه عرب‌زبانان در همه نقاط دنیاست. طبق قانون جهت‌داری ترجمه و استفاده از زبان میانجی در ترجمه به‌دلیل آشنایی عبدالمنعم با زبان فارسی، استفاده از زبان میانجی در این ترجمه منتفی است. مطابق با الگوی هنجار عملیاتی توری، ترجمه بیشتر با گسترش واژگانی و نحوی، چند مورد پانوش، جابه‌جایی واژگان، حذف، افزایش، تقطیع متنی و تغییر سبک شاعر در متن مقصد همراه شده است. با قطع نظر از اینکه وی نتوانسته است ظرافت‌ها، زیباییها و آرایه‌های ادبی شعر معاصر فارسی را در کمال امانت و درستی به مخاطب عرب‌زبان منتقل کند در ترجمه و معادل‌یابی صحیح بسیاری از واژگان، اصطلاحات و عبارات هم عملکرد موفق‌تری نداشته است. محصول ترجمه وی براساس قوانین ترجمه توری، غالباً براساس قانون استنادسازی صورت پذیرفته است.

پی‌نوشتها

1. Gideon Touri

در عربی: جدعون توری (۱۹۴۲م. - ۲۰۱۶م.) در شهر حیفا فلسطین متولد شد. استاد ترجمه‌شناسی و ادبیات تطبیقی بود و از پیشگامان مطالعات توصیفی ترجمه در دنیا به‌شمار می‌رود.
 ۲. دکتر محمد نورالدین عبدالمنعم سال ۱۹۴۱م. در قاهره دیده به جهان گشود. وی استاد دانشگاه، فارسی‌پژوه، نویسنده و مترجم مصری است. در سال ۱۹۶۷م. با ارائه پایان‌نامه‌ای تحت عنوان "منوجهری الدامغانی، عصره، حیاته، دیوانه" دانشنامه کارشناسی‌ارشد دریافت کرد و سال ۱۹۷۲م. با رساله‌ای با عنوان "البلاغه العربیه و أثرها فی نشأه البلاغه الفارسیه و تطورها" موفق به دریافت دانشنامه دکتری از دانشگاه قاهره شد. عبدالمنعم به تدریس زبان فارسی در دانشگاه‌های مصر، عراق و عربستان پرداخت و به تألیفاتی درباره زبان و ادب فارسی و بویژه ترجمه آثار شاعران ایرانی عصر قدیم و معاصر همت گمارد که در حال حاضر شاهد آثار وی در این زمینه

———— کاربست نظریه هنجارهای گیدئون توری در ارزیابی کیفی ترجمه عربی اشعار فریدون مشیری

هستیم. در ترویج زبان و ادب فارسی به جهان عرب بویژه مصر، بهترین و مؤثرترین روش یعنی ترجمه آثار شاعران و نویسندگان فارسی به عربی را برگزید. برخی از آثار تألیفی و ترجمه محمد نورالدین عبدالمنعم بدین شرح است:

دراسات فی الشعر الفارسی حتی القرن الخامس الهجری (۱۹۷۶) / رباعیات بابا طاهر العریان
الهمدانی (۱۹۷۸) / فن الرباعی: مختارات من الرباعیات الفارسیة (۲۰۰۵) / آخر جرعة فی هذه الكأس
- و قصائد أخرى من بستان الشعر الفارسی (۲۰۰۸) / مختارات من الشعر الفارسی الحدیث (۲۰۰۹) /
مختارات من أشعار الشاعرة الإيرانية فروغ فرخزاد (۲۰۱۰) / فن الغزل: مختارات من الغزلیات الفارسیة
(۲۰۱۱) / جولة فی ریاض الأدب الفارسی (۲۰۱۳).

3. DTS: Descriptive Translation Studies

4. The Manipulation School

5. Evaluative

6. Initial Norm

7. Preliminary Norm

8. Operational Norm

9. Adequacy

10. Acceptability

11. Presentation

12. Matricidal

13. Standardization

14. Interference

15. Tolerance

۱۶. فریدون مشیری (۱۳۰۵ تهران - ۱۳۷۹ تهران) شاعر معاصر ایرانی بود. کتابهای شعر او عبارت است از: تشنه طوفان، گناه دریا، نایافته، ابر، ابر و کوچه، بهار را باور کن، پرواز با خورشید، از خاموشی، مروارید مهر، آه باران، سه دفتر، از دیار آشتی، با پنج سخن سرا، لحظه ها و احساس، آواز آن پرنده غمگین، تا صبح تابناک اهورایی، نوایی هماهنگ باران، از دریچه ماه.

منابع

- امیری، کیومرث؛ *زبان فارسی در جهان؛ مصر؛ ج ۱۶*، تهران: شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۱.

- آذرنوش، آذرتاش؛ *فرهنگ معاصر عربی-فارسی؛ چ شانزدهم*، تهران: نشر نی، ۱۳۹۳.

- بختیاری، محمد رضا؛ «نگاهی به شعر و اندیشه فروغ فرخزاد»؛ *فصلنامه پژوهشهای ادبی و بلاغی*، س دوم، ش ۴، پیاپی ۸، ۱۳۹۳، ص ۸۷-۱۰۸.

- بیدج، موسی؛ *نردبام صبح را پایین می آورد*؛ قاهره: انتشارات اروقه، ۱۳۹۸.

- بیکر، مونا، سالدنیا، گابرییلا؛ *دایرة المعارف مطالعات ترجمه*؛ ترجمه: حمید کاشانیان، تهران: نشر نو، ۱۳۹۶.

- بیکر، مونا؛ *به عبارت دیگر*؛ ترجمه: علی بهرامی، تهران: نشر رهنما، ۱۳۹۳.

- توری، گیدئون؛ «ماهیت و نقش هنجارها در ترجمه»؛ مترجم: مهدی ابراهیمی، *خردنامه همشهری*، تهران: مؤسسه همشهری، ش ۷۲، ۱۳۹۰.
- خرمشاهی، بهاء‌الدین؛ *ترجمه کاوی*؛ تهران: انتشارات ناهید، ۱۳۹۱.
- خزاعی فرید، علی و قاضی‌زاده، خلیل؛ «تأثیر هنجارها بر روند ترجمه، موردپژوهی: ترجمه‌های معاصر قرآن مجید»؛ *فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه*، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ش ۳، ۱۳۹۴، ص ۸۴-۱۰۱.
- دهباشی، علی؛ *به نرمی باران*؛ چ سوم، تهران: انتشارات سخن، ۱۳۹۴.
- راسخ مهند، محمد؛ «نقد و معرفی کتاب نظریه‌های ترجمه در عصر حاضر»؛ *مجله زبان‌شناسی*، س ۱۷، ش اول، ۱۳۸۱، ۱۱۴.
- شفیع کدکنی، محمدرضا؛ *با چراغ و آینه*، تهران: نشر سخن، ۱۳۹۰.
- شمس‌آبادی، حسین و افضل، فرشته؛ «ناهنجاری‌های واژگانی و مفهومی در ترجمه متون داستانی و نمایشی از عربی به فارسی»؛ *دو فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، س پنجم، ش ۱۲، ۱۳۹۴، ص ۱۴۶-۱۶۸.
- صفوی، کورش؛ *هفت گفتار درباره ترجمه*؛ چ یازدهم، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۱.
- صلح جو، علی؛ *از گوشه و کنار ترجمه*؛ چ سوم، تهران: نشر مرکز، ۱۳۹۶.
- عبدالمنعم، محمد نورالدین؛ *مختارات من الشعر الفارسی الحدیث*؛ الطبعة الثانية، القاهرة: المركز القومي للترجمة، ۲۰۰۹.
- قیانی، نزار؛ *بلیس و شاعرانه‌های دیگر*؛ ترجمه موسی بیدج، چ دوم، تهران: نشر ثالث، ۱۳۸۰.
- قربان‌زاده، بهروز؛ «تلاش‌های عبدالمنعم در ترویج زبان و ادب فارسی در مصر»؛ *یازدهمین گردهمایی انجمن بین‌المللی ترویج زبان و ادب فارسی*، دانشگاه گیلان، ۱۳۹۵، ص ۸۳۸-۸۵۳.
- گنتز، ادوین؛ *نظریه‌های ترجمه در عصر حاضر*، ترجمه: علی صلح‌جو، تهران: نشر هرمس، ۱۳۹۳ ش.
- مهدی‌پور، فاطمه؛ «نظری بر روند پیدایش نظریه‌های ترجمه و بررسی سیستم تحریف متن از نظر آنتوان برمن»؛ *کتاب ماه ادبیات*، ش ۴۱، ۱۳۸۹، ص ۵۷-۶۳.
- ناتل‌خانلری، پرویز؛ *ترجمه شعر*؛ تهران: انتشارات خانزاده، ۱۳۸۰.
- نیازی، شهریار، قاسمی‌اصل، زینب؛ *الگوی ارزیابی ترجمه (با تکیه بر زبان عربی)*؛ تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۷.
- هاشمی‌میناباد، حسن؛ *گفتارهای نظری و تجربی در ترجمه*، تهران: کتاب بهار، ۱۳۹۶.
- هانی‌الدینی، نسرین؛ «ترجمه شعر فروغ فرخزاد فی الوطن العربی»؛ *مجله الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية وآدابها*، العدد ۳۰، ربیع ۱۳۹۳ هـ.ش. / ۲۰۱۴ م. صص ۴-۵۹.